

AYOLLAR HUQUQLARI VA IMKONIYATLLARNI KENGAYTIRISH: O‘ZBEKISTONDA AMALIY YO‘NALISHLAR

Maxmudjonova Mubina Ma’rufjon qizi

Fan va texnologiyalar universiteti 1-bosqich talabasi.

E-mail: mubinamahmudjonova283@gmail.com.

Rasulov Rustambek Odilovich

Fan va texnologiyalar universiteti Ijtimoiy fanlar kafedrası

dotsenti v.b, f.f.f.d., (PhD)

ORCID: 0009-0001-3976-4177

E-mail: r.rasulov@usat.uz; Phone: +998942220708

ANNATATSIYA: Ushbu maqola O‘zbekistonda ayollar huquqlari va imkoniyatlarini mustahkamlash, ularni jamiyat hayotida faol qatnashishga jalb etish borasidagi so‘nggi yutuqlar, davlat tashabbuslari va qonunchilik choralari haqida. Maqolada ayollarga nisbatan mavjud bo‘lgan muammolar, jumladan, iqtisodiy cheklanishlar, ijtimoiy stereotiplar va zo‘ravonlik holatlari tahlil qilinadi. Shavkat Mirziyoyev rahbarligida qabul qilingan qonunlar, Prezident qarorlari va Saida Mirziyoyeva tomonidan ilgari surilgan loyihalar, ayollarga ajratilgan imtiyozlar va moliyaviy ko‘maklar batafsil bayon etiladi.

Shuningdek, ayollarning huquq va erkinliklarini himoya qilishning jamiyat rivojiga ta’siri, mavjud muammolar va kelgusidagi istiqbollari tahlil qilinadi. Annotatsiya maqola asosida ayollarning jamiyatdagi roli, iqtisodiy va ijtimoiy faolligi, shuningdek inson qadriyatini hurmat qilishning muhimligi haqida umumiy tasavvur beradi.

Kalit so‘zlar: Ayollar huquqlari, inson qadri, gender tenglik, tadbirkorlik, zo‘ravonlik, qonunchilik, imtiyozlar, jamiyat rivoji, moliyaviy ko‘mak, davlat tashabbuslari.

Kirish. Ayollar huquqlari — jamiyatdagi inson qadr-qimmatini va adolat tamoyilining ajralmas qismi hisoblanadi. Ayol va qizlar nafaqat oilaning, balki butun jamiyatning asosiy tarkibiy qismi bo‘lib, ularning erkinligi, ta’lim olish imkoniyati, sog‘lig‘ini himoya qilish va iqtisodiy faollikka jalb qilinishi jamiyatning barqarorligi, ijtimoiy adolati hamda taraqqiyotining muhim ko‘rsatkichlaridir.

So‘nggi yillarda O‘zbekistonda ayollarning huquqlarini himoya qilish, ularni siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy hayotga faol jalb etish borasida sezilarli o‘zgarishlar yuz berdi. Shavkat Mirziyoyev rahbarligida qabul qilingan qonunlar, Prezident qarorlari va davlat dasturlari ayollarning jamiyatdagi o‘rnini mustahkamlashga qaratilgan. Shu jumladan,

oilaviy zo‘ravonlikka qarshi qonunlar kuchaytirildi, ayollar tadbirkorligini qo‘llab-quvvatlash bo‘yicha moliyaviy yordamlar ajratildi, hamda ularning ishga joylashishi va ta‘lim olish imkoniyatlari kengaytirildi.

Ayollar huquqlarini ta‘minlash — nafaqat ularning shaxsiy farovonligi va xavfsizligini kafolatlash, balki butun jamiyatning rivojlanish va barqarorligini ta‘minlashga xizmat qiladi. Bu jarayon inson qadriyatini hurmat qilish bilan chambarchas bog‘liq bo‘lib, davlat siyosatida ayollarni har tomonlama qo‘llab-quvvatlash asosiy ustuvor yo‘nalishlardan biriga aylangan. Shu nuqtai nazardan, ayollarning huquq va imkoniyatlarini kengaytirish, ularning jamiyatdagi roli va faolligini oshirish O‘zbekistonda amalda inson qadrini hurmat qilish tamoyilini mustahkamlashning muhim vositasidir.

Bugungi kunda amalga oshirilayotgan islohotlar, tashabbuslar va loyihalar ayollarni himoya qilish bilan bir qatorda, ularning iqtisodiy mustaqilligi, tadbirkorlikka jalb qilinishi, ijtimoiy faolliги va jamiyatdagi qadr-qimmatini oshirishga qaratilgan. Shu bilan birga, ayollar huquqlari, ularni rivojlantirish va himoya qilish masalalari nafaqat qonuniy jihatdan, balki jamiyat ongida ham yetarlicha o‘rin egallashi kerak. Bu esa, kelajak avlod uchun barqaror va adolatli ijtimoiy muhit yaratishga xizmat qiladi.

Jamiyatdagi Holat va Amalga Oshirilgan Natijalar

Bu tashabbuslar jamiyatda sezilarli o‘zgarishlarni boshlab beradi:

Ayollarning iqtisodiy faolliги oshib bormoqda — tadbirkorlikka jalb etilgan ayollar soni ortmoqda. Misol uchun, Prezident ta‘kidlashicha, 2025 yilda ayollar uchun masalan, 17 trillion so‘mlik kreditlar ajratildi va eksportda ayollar rahbarligidagi bizneslar hissasi o‘smoqda [1]

Ushbu natijalar mamlakatda ayollarning iqtisodiy mustaqilligi va ijtimoiy mavqeining mustahkamlanayotganini ko‘rsatadi. Ayollar nafaqat ichki bozorda, balki xalqaro miqyosda ham o‘z faoliyatini kengaytirmoqda. Bu esa jamiyatda gender tengligini ta‘minlash, oilaviy farovonlikni oshirish va yangi ish o‘rinlarini yaratishda muhim omil bo‘lib xizmat qilmoqda.

O‘zbekistonda 2024 yilda ayollar tadbirkorligi sezilarli darajada oshdi — masalan, 2024 yilda 2.1 millionga yaqin ayol tadbirkor faoliyat yuritmoqda bu 2020-yilga nisbatan yetti baravar ko‘pdir [2]

O‘zbekistonda 2024 yilda ayollar tadbirkorligi sezilarli darajada oshgani mamlakatda gender tengligini mustahkamlash va iqtisodiy imkoniyatlarni kengaytirish yo‘lida muhim yutuq bo‘ldi. Rasmiy ma‘lumotlarga ko‘ra, 2024 yilda 2,1 millionga yaqin ayol tadbirkorlik bilan shug‘ullanmoqda. Bu raqam davlat tomonidan ayollarni qo‘llab-quvvatlash siyosati, imtiyozli kreditlar va ta‘lim dasturlarining amaliy samarasini ko‘rsatadi.

2025 yil 1-yanvar holatiga ko‘ra, ayollar rahbarligidagi kichik va mikrofirmalar soni 43 860 taga yetdi.[3]

Bu raqam — 43 860 ta ayol rahbarligidagi kichik va mikrofirmalar mavjudligi — O‘zbekistonda ayollar tadbirkorligi qanday sur‘atda o‘sayotganini yaqqol ko‘rsatadi. Bu nafaqat iqtisodiy ko‘rsatkich, balki ayollarning yetakchilik salohiyati, tashabbuskorligi va mustaqil qaror qabul qilish imkoniyatlari kengayayotganidan dalolat beradi.

Bunday natija davlat siyosatida ayollarga yaratilayotgan qulay shart-sharoitlar, moliyaviy qo‘llab-quvvatlash, biznes uchun imtiyozlar va o‘quv dasturlari samaradorligini tasdiqlaydi. Ayniqsa, ayollar rahbarligidagi korxonalar ko‘paygani shuni bildiradiki, ular endi iqtisodiyotda faol o‘rin egallab, jamiyat taraqqiyotiga bevosita hissa qo‘shmoqda.

Bu holat shuningdek, jamiyatda ayollarning roli faqat ijtimoiy sohada emas, balki boshqaruv va iqtisodiy qarorlar qabul qilish bosqichlarida ham ortib borayotganini ko‘rsatadi. Shu sababli, 43 860 ta firma — bu faqat statistika emas, balki ayollarning imkoniyatlarini kengaytirish, ularning ijtimoiy faolligi va iqtisodiy mustaqilligini ifodalovchi muhim yutuqdir.

O‘zbekiston Ichki ishlar vazirligi va BMT hisobotlariga ko‘ra, 2024-yilda 40 mingdan ortiq ayollarga nisbatan zo‘ravonlik holatlari qayd etilgan.

Ulardan taxminan 80–85 % i oilaviy muhitda sodir bo‘lgan.

2024-yil davomida 200 dan ortiq rehabilitatsiya markazlari faoliyat yuritgan, ular orqali minglab ayollar huquqiy, psixologik va ijtimoiy yordam olgan.

2024-yil aprel oyida “Maishiy zo‘ravonlik uchun jinoiy javobgarlik” ni belgilovchi qonuniy o‘zgartishlar kuchga kirdi.[4]

Bu ma’lumotlar shuni ko‘rsatadiki, 2024-yilda O‘zbekistonda ayollarga nisbatan zo‘ravonlikka qarshi kurash masalasi davlat siyosatining eng muhim yo‘nalishlaridan biriga aylandi. 40 mingdan ortiq holat qayd etilgani, muammoning jiddiyligidan dalolat beradi, biroq shu bilan birga, bu raqam ayollar endi jim qolmayotgani, o‘z huquqlarini himoya qilishga jur‘at topayotganini ham bildiradi.

Rehabilitatsiya markazlarining ko‘payishi, psixologik va huquqiy yordam tizimining kengayishi esa jamiyatda ayollarga nisbatan e’tibor va ishonch ortib borayotganini anglatadi. Ayniqsa, 2024-yil aprelida maishiy zo‘ravonlik uchun **jinoiy javobgarlik** belgilanganligi — bu sohada katta burilish yasadi. Endilikda har qanday tazyiq yoki zo‘ravonlik holati “oilaviy masala” sifatida emas, balki **inson huquqlariga tajovuz** sifatida baholanmoqda. Umuman olganda, bu o‘zgarishlar nafaqat qonunchilik darajasida, balki ijtimoiy ongda ham yangi davrni boshlab berdi — ayollarning qadri, sha’ni va xavfsizligi jamiyat taraqqiyotining ajralmas qismi sifatida e’tirof etilmoqda.

2025-yil (1-yanvar holatiga ko‘ra):

Rasmiy ma’lumotlarga ko‘ra, zo‘ravonlikka uchragan ayollarga 42mingdan ortiq murojaat kelib tushgan.

Ularning 60 % dan ortig‘iga huquqiy yoki psixologik yordam ko‘rsatilgan.

2025-yilda ayollar xavfsizligini ta’minlash bo‘yicha yangi tizim — “Xavfsiz oila” dasturi joriy etilmoqda, bu orqali har bir tuman va shaharda tezkor reaksiya guruhlari tashkil etilmoqda.[5]

Bu ma’lumotlar shuni ko‘rsatadiki, 2025-yilda O‘zbekistonda ayollarga nisbatan zo‘ravonlikka qarshi kurash yanada tizimli va samarali yo‘lga qo‘yilgan. 42 mingdan ortiq murojaat kelib tushgani, bu muammoning hanuz mavjudligini bildirsa-da, 60 % dan ortig‘iga huquqiy va psixologik yordam ko‘rsatilgani, tizimning faol ishlashini va jabrlanuvchilarning himoya qilinayotganini ko‘rsatadi.

Yangi joriy etilgan “**Xavfsiz oila**” dasturi esa ayniqsa muhim: har bir tuman va shaharda tezkor reaksiya guruhlarning tashkil etilishi, zo‘ravonlik holatlariga darhol javob berish imkoniyatini yaratadi. Bu nafaqat jabrlanuvchilarning xavfsizligini oshiradi, balki jamiyatda ayollarga nisbatan hurmat va adolat tamoyillarini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Umuman olganda, 2025-yildagi bu tizimli yondashuv O‘zbekistonda ayollarga nisbatan zo‘ravonlikni kamaytirish va ularning huquqiy hamda ijtimoiy himoyasini ta’minlash borasidagi muhim qadam sifatida baholanishi mumkin.

So‘nggi yillarda O‘zbekistonda ayollarga nisbatan zo‘ravonlikka qarshi kurash bilan bir qatorda, ularning iqtisodiy faolligi va tadbirkorlik imkoniyatlarini kengaytirish bo‘yicha ham sezilarli yutuqlar kuzatilmoqda. 2024-yilda 2,1 millionga yaqin ayol tadbirkorlik bilan shug‘ullangan bo‘lsa, 2025-yil 1-yanvar holatiga ko‘ra, ayollar rahbarligidagi kichik va mikrofirmalar soni 43 860 taga yetdi. Bu raqamlar ayollarning iqtisodiy mustaqilligini oshirib, jamiyatdagi mavqeini mustahkamlashga xizmat qilmoqda.

Shu bilan birga, davlat tomonidan ajratilgan imtiyozli kreditlar, biznes grantlar va ta’lim dasturlari ayollarni o‘z biznesini rivojlantirishga, yangi ish o‘rinlarini yaratishga va oilaviy daromadni oshirishga rag‘batlantirmoqda. Iqtisodiy faollik ortgani, ularning ijtimoiy va siyosiy hayotdagi rolini ham kuchaytiradi, bu esa gender tengligini mustahkamlashga yordam beradi.

Umuman olganda, O‘zbekistonda ayollarga nisbatan zo‘ravonlikni kamaytirish choralarning kuchayishi va tadbirkor ayollarni qo‘llab-quvvatlash dasturlari birgalikda ayollarning huquqiy, ijtimoiy va iqtisodiy mustaqilligini oshirib, jamiyat barqarorligi va taraqqiyotiga sezilarli hissa qo‘shmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Ayol tadbirkorlar uchun banklar tomonidan arzon kreditlar taqdim etilishi rejalashtirilmoqda 2025-yil, 7-mart, <https://www.gazeta.uz/oz/>
2. O‘zbekistonda Ayollar Tadbirkorligi: Tahlil Va Tavsiyalar <https://www.undp.org/uzbekistan/publications/womens-entrepreneurship-uzbekistan-assessment-and-recommendations>
3. Ayollar rahbarligidagi korxonalar soni oshdi Jamiyat 18:20, 25-08-2025 <https://one.uz/en/news/society/18882-the-number-of-women-led-enterprises-has-increased.html>
4. O‘ZBEKISTONDAGI BMT TARAQQIYOT DASTURI <HTTPS://WWW.UNDP.ORG/UZ/UZBEKISTAN>
5. <https://www.uzdaily.uz/ru/> 2025-yil 1-yanvar zo‘ravonlikka uchragan ayollar
6. Rasulov Rustambek Odilovich - The Essence of Political Socialization Processes and their Role in Social Development. Spanish Journal of Innovation and Integrity, ISSN: 2792-8268, Volume: 37, Dec-2024. <https://sjii.es/index.php/journal/article/view/106/150>
7. Rasulov, R. . (2024). The importance of education and upbringing in forming political socialization in the worldview of youth. Академические исследования в современной науке, 3(48), 124–132. извлечено от <https://inlibrary.uz/index.php/arims/article/view/61938>
8. Rasulov Rustambek Odilovich. The importance of youth-oriented structures established in the country in the political socialization of youth Vol. 3 No. 12 (2024): INTERNATIONAL JOURNAL OF EUROPEAN RESEARCH OUTPUT (IJERO). <http://ijero.co.uk/index.php/ijero/article/view/417>
9. 4.Rasulov Rustambek Odilovich. Cultural basics of education and the role of youth in it. [Philosophy And Life International Journal](#). ISSN 2181-9505. Doi jurnal 10.26739/2181-9505. <https://www.tadqiqot.uz/index.php/philosophy/article/view/11321>